

Domstolspodden

Avsnitt 3: Brott och straff – om enhetligt dömande, rabatter och medeltidens påföljdssystem

November 24, 2017

Det tredje avsnittet av Domstolspodden handlar om brott och straff. Lyssnaren får en inblick i hur domstolen i praktiken bestämmer straff med avstamp i mål som rör grov alkoholsmuggling. I programmet diskuteras frågor som mängdrabatter liksom varför ungdomar får lägre straff än vuxna som döms för samma brott. Det blir en genomgång av vad olika straff innebär i praktiken; som skyddstillsyn, villkorlig dom med kontraktsvård, ungdomstjänst och rättspsykiatrisk vård. Brottsförebyggande rådets rapport ”Enhetligt dömande i tingsrätter” diskuteras – och så bjuds det på en liten historiektion: hur såg egentligen det medeltida påföljdssystemet i Sverige ut?

Gäster: **Margita Åhsberg**, chefsrådman, Helsingborgs tingsrätt och **Martin Sunnqvist**, rådman, Malmö tingsrätt.

Programledare: **Jesper Nietzsche**, presskommunikatör, Domstolsverket

Varför straffas människor som begått brott? Hur har samhällets syn på straff förändrats över tid? Vad innebär begrepp som kontraktsvård, proportionalitet och följa praxis i praktiken? Hur kommer domaren fram till vilket straff eller vilken påföljd som ska utdömas?

Musik

JESPER: Domstolspoddens tredje avsnitt handlar om straff och vi har två domare med oss för att diskutera detta spännande ämne. Jag säger välkommen till Domstolspodden Margita Åhsberg, domare på Helsingborgs tingsrätt.

MARGITA: Tack så mycket.

JESPER: Nu är det så att du är inte bara domare, du är precis som jag uppväxt i Ljungby?

MARGITA: Det stämmer.

JESPER: När du tänker tillbaka på uppväxten i Ljungby, vilken plats förknippar du spontant, direkt, med Ljungby?

MARGITA: Det finns många platser, men någon plats jag tänker speciellt på det är Sunnerbohallen. Och det är en idrottshall där jag tillbringade många, många timmar i min ungdom med att träna och tävla i pingis.

JESPER: I pingis?

MARGITA: Ja.

JESPER: Hur långt kom du i din pingiskarriär? Nu är du ju domare i stället.

Skratt

MARGITA: Ja, jag kom inte så där jättelångt. Men jag hamnade i alla fall på tio bästa-listan i Småland. Så det var inte så där jättelångt.

JESPER: Härligt, härligt. Varmt välkommen också till Martin Sunnqvist, domare på Malmö tingsrätt.

MARTIN: Tack så mycket.

JESPER: Ja, du är också uppväxt i Ljungby, det stämmer?

MARTIN: Det stämmer.

JESPER: Ja. Och jag måste ställa samma fråga till dig. När du tänker tillbaka på Ljungby, uppväxten där, vad förknippar du framför allt med Ljungby?

MARTIN: Eftersom vi sitter här nu och ska prata påföljder så måste jag säga Ljungby tingsrätt som ju var oerhört mycket omdiskuterad i tidningen Smälänningen. Man fick följa vad som hände där och det finns fortfarande ett väldigt fint tingshus, som en liten herrgårdsbyggnad ungefär. Men det finns ingen tingsrätt kvar längre tyvärr.

JESPER: Nej. Ljungby tingsrätt, har du själv varit inne på tingsrätten under din tid i Ljungby eller efteråt?

MARTIN: Det har jag varit, jag var sommarnotarie där. Jag hade sommarpraktik en sommar när jag läste på juristutbildningen. Så att lite har jag fått jobba i Ljungby tingsrätt.

JESPER: Ja, spännande. Och en snygg överbrygning till program... får jag också bara kontra här med att jag förknippar framför allt när jag tänker tillbaka på uppväxten i Ljungby... jag tänker på, det fanns ett köpcenter, Månen, i Ljungby som invigdes i mitten av 80-talet. Två saker är fascinerande med detta, det ena var namnet Månen, med tanke på att köpcentret låg på bottenplanet eller källarplanet på gamla EPA-huset. Och det andra, som aldrig kommer sluta fascinera mig, var att man hade då Ljungbys första rulltrappa. Men det var bara en väg på rulltrappan, det var en rulltrappa ner. Skulle man ta sig upp från Månen så fick man ta en vanlig gångtrappa.

MARTIN: Detta var en mycket stor sak i Ljungby, det kommer jag ihåg, den första rulltrappan.

JESPER: Det var mycket stort, ja första rulltrappan. Det känns också som att vi skulle kunna ha en helt egen Ljungbypodd. Men allmänintresset kanske är så där stort för den saken. Däremot dagens ämne, straff, är definitivt högintressant för väldigt många som har intresse för frågor som rör dömande. Och jag tänker här att vi börjar med en liten historisk tillbakablick på just straff. Ur ett historiskt perspektiv: varför har vi straff över huvud taget i Sverige? Martin, vill du...?

MARTIN: Ja, vi får faktiskt gå ända tillbaka till medeltiden och se hur detta började. För att det fanns tidigare ett samhälle där olika ätter hämnades varandra om något brott hade begåtts. Men sen började staten ta mer och mer kontrollen över detta. Man kan se, nu när vi är i Skåne och spelar in detta, Skånelagen från början av 1200-talet där det var väldigt precisa brottsbeskrivningar och det var väldigt precisa straff. Om man högg av någon näsan så blev det ett visst straff för detta i lagen. Det var en viss typ av bot som skulle betalas. Om man stal så skulle man vara träl på kungens gård och så vidare, väldigt specifikt. Och detta var för att staten hade tagit över detta, börjat med rättskipning, börjat med domstolar, domarna skulle veta tydligt hur de skulle döma. Och så här var det i Norden långt fram i tiden. 1734 års lag, som är en känd svensk lagstiftningsprodukt från 1700-talet, samma sak. Misshandel, högg man någon i ansiktet till exempel så blev det en bot, som det var då. Målsäganden fick en del, så där var skadeståndet

med, staten fick en del.

JESPER: Och en bot, alltså en pengabot?

MARTIN: En pengabot som man fick betala. Sen ska man komma fram till 1800-talet innan vi får ett system som liknar det vi har i dag. Där domaren har ett minimistraff och ett maxstraff att följa. En straffskala där domaren ska hitta rätt påföljd jämfört med andra brott av samma slag. Det kom i 1864 års strafflag. Och det var väldigt viktigt då att det var proportionalitet mellan brott och straff.

JESPER: Och här är vi inne då i någonting, som jag förstår det, mer liknar det nuvarande systemet kring straff och påföljder. Margita, om man nu landar i den senare delen av 1800-talet som Martin har introducerat här och det moderna straffsystemet. Vad är det som karaktäriserar det som man lägger grunden för där?

MARGITA: Mm, det kommer ju mer och mer tankar kring behandling. Att den som begår brott behöver behandlas på något sätt. Han är en av oss och han ska återanpassas till samhället. Och det kommer ju in under 1900-talet de här tankarna, och ledde så småningom fram till att det riktades en kritik mot det här systemet. -89 så fick vi väldigt detaljerade bestämmelser i två kapitel i brottsbalken om hur domstolen ska tänka när vi bestämmer straff.

MARTIN: Och en kritik hade då varit just att behandlingstanken hade inneburit att det blev väldigt olika straff för samma typ av brott. Därför att fokus låg på hur ska man behandla brottslingen, inte hur allvarligt var egentligen brottet.

JESPER: Och jag tänker, när vi är inne på det här med olika behandlings... vissa begrepp återkommer när vi pratar om straff. Om dömande, likhet inför lagen, proportionalitet och den typen av grejer. Vad ligger bakom... hur ska man förstå begrepp som likhet inför lagen och proportionalitet? Varför är de viktiga när vi pratar om straff och dömande? Martin?

MARTIN: Proportionalitet mellan brott och straff handlar mycket om att man vill att det ska vara förutsägbart för den enskilde. Om jag begår ett visst brott, vad kommer det då bli för någon konsekvens för mig? Man vill också ha likhet inför lagen så att inte det blir skillnad om man kommer till olika domstolar. Om jag begår ett brott i Helsingborg och samma brott i Malmö, så ska det bli ungefär samma resultat i Helsingborg som Malmö tingsrätt. Det finns också en princip som kallas ekvivalens som handlar om att lika allvarliga brott ska få lika straff. Och det ligger mycket på lagstiftarens nivå, att lagstiftaren bestämmer straffskalorna utifrån hur allvarliga lagstiftaren anser att de olika brotten är. Men det är också något för oss domare att fundera på, så att inte vi använder straffskalorna på olika sätt för olika brott, om inte lagstiftaren har sagt att vi ska göra det.

JESPER: Bra. I samband med att en dom meddelas i brottmål kan man exempelvis i medierapporteringen läsa om vad någon har dömts till. Men vad betyder det egentligen? Vi tar en snabb överflygning av begrepp som på olika sätt rör straff.

Musik

JESPER: Vi börjar med fängelse, Martin?

MARTIN: Fängelse döms ut lägst 14 dagar, högst livstid. Man är intagen i en kriminalvårdsanstalt. Upp till ett straff på sex månader kan man i stället avtjäna det här genom fotboja, det vill säga man har en elektronisk övervakning och det är Kriminalvården som bestämmer om det.

JESPER: Skyddstillsyn, Margita?

MARGITA: Skyddstillsyn innebär att det löper en prövotid på tre år från dag för dom. Det första året är en övervakningstid, och under den här övervakningstiden så har den dömda kontakt med frivården genom en frivårdshandläggare. Och man kan även ha kontakt med en lekmanövervakare som det kallas, och det är alltså en person som inte är anställd på frivården. En skyddstillsyn kan också kombineras med till exempel dagsböter, då blir det ett hårdare straff. Den kan också kombineras med fängelse upp till tre månader. Ett annat exempel är att man kombinerar den med kontraktsvård. Och kombinerar man en skyddstillsyn med en så kallad kontraktsvård så innebär det ett ganska ingripande straff. Eftersom det oftast leder till att den dömda får befinna sig på en institution och oftast då under minst sex månader.

JESPER: Villkorlig dom och böter, Martin?

MARTIN: Villkorlig dom är som en varning. Det är oftast någon som inte har dömts tidigare som kan få en villkorlig dom. Om man tror att personen inte ska begå något brott igen. Oftast så kombinerar man det med böter eller med samhällstjänst, alltså att man får utföra oavlönat arbete. Böter, det är oftast dagsböter, och då finns det två belopp. Det finns ett antal böter och det beror på hur allvarligt brottet är, och det finns ett belopp som beror på ens ekonomiska förhållanden när man döms.

JESPER: Straff för ungdomar, Margita?

MARGITA: Vi har tre särskilda ungdomsstraff kan man säga. Ett är ungdomstjänst. Ungdomstjänst innebär att den unge utför ett visst antal timmars oavlönat arbete, och det är egentligen samma sak som samhällstjänst. Minst 20 timmar, högst 150 timmar. Ungdomsvård, det är en annan ungdomspåföljd. Och den innebär att socialtjänsten har gjort bedömningen att den unge har behov av någon form av insats från deras sida. Och det kan vara en behandling, det kan vara att man ska genomgå ett särskilt program, en samtalsserie. Och en tredje ungdomspåföljd, det är slutna ungdomsvård. Och det har inte något att göra med att den unge har behov av någon vård, utan det är helt enkelt ett straff som ersätter ett tänkt fängelsestraff för en ungdom. Slutna ungdomsvård innebär då att den unge är frihetsberövad, men i stället för i fängelse så avtjänar den unge straffet på ett särskilt ungdomshem.

JESPER: Rättspsykiatrisk vård, Martin?

MARTIN: Rättspsykiatrisk vård är ett straff som ersätter fängelsestraff för den som är allvarligt psykiskt störd. Och det innebär att man blir inlåst på en institution och får psykiatrisk vård där.

JESPER: Skadestånd, Margita?

MARGITA: Skadestånd är inte då något straff. Utan det är en ersättning som den som döms för ett brott kan få betala till den som har drabbats av en skada.

JESPER: Vad finns det för andra konsekvenser av brott, Martin?

MARTIN: Det finns många andra konsekvenser av brott. Det finns någonting som heter förverkande, och det innebär att egendom kan tas från den som döms och tillfalla staten. Det kan handla om brottsverktyg, alltså verktyg som använts för att göra ett inbrott. Men det kan handla om narkotika, det kan handla om vinst som man har fått av sin brottsliga verksamhet. En lång rad olika saker som kan tas från den dömda. Men man kan också utvisas, det innebär att man förbjuds att återvända till landet om man inte har medborgarskap här. Det kan vara på viss tid eller för alltid. En annan konsekvens som man kan nämna det är brottsofferfondsavgiften. Man kan dömas att betala 800 kronor till Brottsofferfonden, och det görs man om det finns fängelse

med som en tänkbar påföljd. Och då går det till brottsförebyggande arbete i framtiden.

JESPER: Bra. I dag sitter vi i Helsingborg och kan blicka ut genom fönstret och titta på Helsingborgs hamn där det strömmar in resenärer från Danmark. Det leder tanken lite till en brottstyp, det som handlar om smuggling, smuggling av alkohol till exempel. Om man tar en sådan brottstyp för att börja prata straff. Margita, när någon döms för, säg grov alkoholsmuggling. Hur bestämmer du som domare vad vederbörande ska dömas till?

MARGITA: Då har vi alltid att utgå ifrån straffskalan. Och om man tar då ett grovt smugglingsbrott så börjar minimistraflet på sex månader. Ett smugglingsbrott av så att säga normalgraden börjar på böter och slutar på två års fängelse. Just när det gäller smugglingsbrott så handlar det många gånger om att bestämma straff utifrån hur mycket alkohol du har haft med dig in. Och om vi då tar ett exempel, har du med dig 1 200 liter starköl så blir det enligt den här praxisen tre månaders fängelse. Har du med dig 4 800 liter starköl så är det sex månader fängelse, för då blir det ett grovt brott och då ligger det på minimistraflet. Men de här tabellerna då, som vi kallar dem, det är bara en utgångspunkt. Utan vi måste naturligtvis också se om det finns förmildrande omständigheter som gör att vi måste sänka straffet. Eller försvårande omständigheter som gör att vi måste höja straffet.

JESPER: När det gäller förmildrande och försvårande omständigheter, vad kan det vara i praktiken? För det är också en sådan sak som man hör ofta, det fanns förmildrande eller det fanns försvårande omständigheter. Om vi håller oss kvar just vid det grova smugglingsbrottet, vad kan vara förmildrande och försvårande där? Martin?

MARTIN: Ja, en förmildrande omständighet kan vara om det är en person som har blivit utnyttjad av någon annan. Att det är någon annan som har lett den här brottsligheten och sedan den som man ska döma har blivit utnyttjad, och då ser man lite mildare på det. Men å andra sidan, är det den som har organiserat det som kanske driver det här, det är en stor verksamhet i stor skala. Ja, då ser vi allvarigare på det, då ska det bli ett högre straffvärde, strängare straff.

JESPER: Jag måste bara säga också, vi pratar om tabeller. Martin har plockat med sig en stor gul bok här där man rent fysiskt ser lite tabeller också. Det är alltså så det... när ni pratar om tabellerna så är det tabeller i bokform?

MARGITA: Ja, det finns ju vissa tabeller för vissa typer av brott. Och det är just de brotten där det handlar om en kvantitet kan man säga. Och de klassiska exemplen är just smuggling och narkotikabrott.

MARTIN: Men så kan man väl också lägga till där att det var ett fall från Högsta domstolen 2011 som blev väldigt uppmärksammat. Där HD sa att vi skulle inte titta riktigt så mycket på tabellerna som vi hade gjort tidigare, utan väga in alla de här andra omständigheterna och förmildrande och försvårande omständigheterna mycket mer än tidigare. Så att det skulle bli mer nyanserat, mindre ett visst straff bara utifrån sort och mängd narkotika eller sort och mängd alkohol.

JESPER: Har det fått genomslag i dömandet också, HD:s dom?

MARGITA: Ja.

MARTIN: Det tycker jag absolut att det har fått, det har fått väldigt stor betydelse. Det är mycket mer diskussion nu i rättssalarna när åklagare och advokater pläderar och i våra domar om de här olika omständigheterna.

MARGITA: Ja, och straffmätningen har ju blivit mer nyanserad. Och det leder inte till exakt de

här straffen som står i tabellerna, utan de ska användas som en utgångspunkt.

JESPER: Jag skulle vilja fråga en sak också, ofta hör man att domare förklarar en påföljd med att ”Ni följer praxis”. Det här med att följa praxis, hur ska man förstå det, vad gör ni när ni följer praxis?

MARTIN: Det handlar om att lika fall ska bedömas lika, vi är tillbaka där. Och tabellerna bygger från början också faktiskt på praxis, att man har hittat rättsfall sedan tidigare både från Högsta domstolen, från hovrätterna, kanske ibland även tingsrättsdomar. Där man har gjort en viss bedömning och sedan försöker man bilda något slags mönster av detta. Se, var hör mitt fall hemma i hela mönstret av liknande fall. Så att det kan bli så lika som möjligt i förhållande till de här andra fallen.

JESPER: En sak som jag måste kolla är också att, det är väl så att domstolen så långt som möjligt ska undvika fängelse som straff?

MARGITA: Ja, så är det. Lagstiftaren har sagt att vi ska försöka undvika fängelse. Skäl för fängelse, har lagstiftaren sagt, det är straffvärde, det är art och det är återfall. Och domstolen får inte använda några andra skäl för att bestämma straffet till ett fängelse.

JESPER: För att det är så lagstiftaren har sagt att...?

MARGITA: Det är så lagstiftaren har bestämt.

JESPER: Och lagstiftaren ska vi säga, det är alltså riksdagen som stiftar lagarna.

MARGITA: Ja, det är det. Och det måste vi följa. Och vad betyder då detta, vad betyder straffvärde, art och återfall? Ja, straffvärde det är vad är brottet värt? Hur svårt är det här brottet om man mäter det i antalet månader fängelse? Och då finns det en praxis som säger att om det är värt ett års fängelse eller mer, då ska vi döma till fängelse. Återfall, det innebär att om en person begår brott om och om igen så talar det då för att vi ska bestämma påföljden till fängelse. För då har inga andra påföljder hjälpt, eller vad man ska kalla det. Arten, det är ett väldigt svårt ord.

JESPER: Ja, vad betyder art?

Skratt

MARGITA: Ja, det betyder att vissa brott är sådana att redan om de är värda kanske en månads fängelse, redan då ska vi bestämma straffet till fängelse. Och man brukar säga att det bygger på en allmän preventiv grund, alltså av hänsyn till den allmänna laglydnaden. Allmänheten ska avskräckas från till exempel att köra rattfulla. Grovt rattfylleri är ett typiskt artbrott. Och redan då om det är värt en månads fängelse så kan vi bestämma straffet till fängelse.

JESPER: Och där måste man ju också fundera på... för den är intressant, den allmänpreventiva, alltså att vi som allmänhet ska förstå att det här ska man inte överhuvudtaget göra. Har det någon effekt, kan man se att det finns den typen av effekter?

MARTIN: Det är ju svårt i och med att vi inte har någonting att jämföra med. När vi inte kan jämföra med om vi inte hade haft dem. Men man har väl tänkt sig det i alla fall från riksdagens sida. Att de som eventuellt skulle kunna tänka sig ut och köra onyktra, de tror i alla fall riksdagen blir avskräckta av att veta att här blir det förmodligen ett kortare fängelsestraff. Man kan inte komma undan med någon annan mindre hård påföljd. Om det stämmer, det är svårt att svara på.

JESPER: En annan typ av... vad finns det annars för typ av artbrott?

MARGITA: Ett exempel är mened. Och det är en allvarlig typ av brott, för mened innebär att du ljugar i domstol efter att ha avlagt ed. Och det ser lagstiftaren väldigt allvarligt på. Och där finns väldigt sällan någon anledning att döma till någon annan påföljd än fängelse, oftast då fyra till sex månader.

Musik

JESPER: Jag tänkte att vi skulle titta lite på en rapport som kom i september från Brottsförebyggande rådet, eller tala om den. Den heter ”Enhetligt dömande i tingsrätter, En statistisk analys av andelen fängelsedomar”. I den här rapporten så står det bland annat när det gäller brottet grovt rattfylleri som vi pratade om tidigare ”Sannolikheten att dömas till fängelse är dubbelt så stor om gärningspersonen är en man jämfört med gärningspersonen är en kvinna”. Vad tänker ni kring det som står i den här rapporten? Martin?

MARTIN: Ja, ska man kunna svara på riktigt på detta borde man nog gå in och analysera ett antal olika tingsrättsdomar och se om det finns några skillnader som kan förklara detta. Eller om det är skillnader som beror på att vi har tagit hänsyn som vi inte ska, att det är hänsyn till kön som domarna inte borde ha tagit. Utan att ha gjort det är det väldigt svårt att svara på. Men det man kan se är att när det gäller de som har fått dagsböter så finns det inga skillnader. Vilket ju talar för att det kanske finns någon annan förklaring när vi är på fängelsenivå. Och en förklaring skulle kunna vara... men detta är utifrån min erfarenhet av några fall, att män kanske har lättare att säga ”Nej, jag har inga alkoholproblem”. Nej, då blir det förmodligen fängelse. Medan jag har haft ett antal kvinnor som har sagt att ”Jag förstår nog att jag har alkoholproblem, jag har redan sökt behandling. Jag har de här samtalskontakterna”. Ja, då är det lättare för oss att döma till skyddstillsyn för att det här ska så att säga få fortsätta. Den här positiva utvecklingen ska gå vidare och man behöver då hjälp och stöd ytterligare. Men om det är någon förklaring eller om det bara är slumpmässigt att det var så i de målen jag känner till, det är jättesvårt att svara på.

JESPER: Ja, Margita vad tänker du när du har läst rapporten och utifrån din erfarenhet?

MARGITA: Ja, något man också måste ha med sig när man har läst den här rapporten, vilket man också skriver om, det är att man inte känner till promillehalten. Och den är väldigt avgörande för vilket påföljdsval som domstolen gör. Har du en väldigt hög promillehalt då spelar det kanske inte så jättestor roll om du har behov av en behandling. För då blir det fängelse ändå. Har du en låg promillehalt, då kan vi i vissa situationer ersätta fängelsestraffet med en skyddstillsyn jämte en behandling. Så att promillehalten är... just vi grovt rattfylleri så är promillehalten avgörande många gånger.

JESPER: Och detta... som lekman då, detta trots att vi talar om just ett artbrott, som vi talade om tidigare. Grovt rattfylleri är ett artbrott men det kan ändå blir skillnader när det gäller påföljden, eller förlåt straffet?

MARGITA: Ja, för grovt rattfylleri, utgångspunkten är att det ska bli fängelse. Men sedan så har vi i lagstiftningen möjligheter att ersätta det här fängelsestraffet om det finns särskilda skäl för det. Och då kan tingsrätten döma till skyddstillsyn jämte kontraktsvård, om det då inte är inte alltför ingripande påföljd. Om den tilltalade redan genomgår en behandling så är det också ett särskilt skäl för att straffet ska bestämmas till skyddstillsyn i stället för fängelse. Ett annat särskilt skäl som kan nämnas, då för att man ska undvika ett fängelsestraff, det är att den tilltalade har bedömts lämplig för och samtycker till samhällstjänst. När det gäller grovt rattfylleri så är det en ganska vanlig påföljds kombination. Att man bedömer till skyddstillsyn i förening med samhällstjänst eller villkorlig dom i förening med samhällstjänst i stället då för fängelse.

JESPER: När det gäller en sådan här rapport som ändå hamnar om... BRÅ har jämfört just

enhetligheten i dömandet i tingsrätter. Är det viktigt och vad gör domstolar med den här typen av material som ändå genomlyser dömandet på ett sätt?

MARTIN: Alltså det vi gör är just så som vi gör just nu egentligen, att vi resonerar om vad kan det detta bero på. Är det vi som dömer på ett sätt så att det inte blir likhet inför lagen? Då måste vi ju se över hur vi dömer. Men finns det andra förklaringar, ja då kanske rapporten inte visar att det är något fel egentligen. Och det som kan vara är att det finns vissa felkällor, det skriver man också i rapporten, att alla aspekter som påverkar straffvärdet kan inte BRÅ se i sina databaser. Det kan också vara att det finns fler brott, det finns andra brott som har påverkat vilka påföljder det har blivit i vissa fall. Så att egentligen skulle man ju vilja ha en fördjupad studie och gå in just i domar från olika tingsrätter och så att säga göra en vetenskaplig utredning av grundmaterialet.

JESPER: Men generellt... jag vill bara avsluta resonemanget här kring... för det du säger Martin är att om det finns någonting att gå vidare med så ser vi över... alltså som domare och som domstolar, om man ser att här finns det en fråga vi behöver arbeta med. Vad är det ni gör i praktiken? Om man nu tänker sig att här skulle vi ha någonting som vi skulle behöva utveckla eller förändra, hur gör man det som domare?

MARGITA: Ja, vi tar ju upp och diskuterar frågan och tar upp den så att alla blir medvetna om att det kan vara ett problem. Det är ju så man får hantera det.

MARTIN: Ja. Och där har vi diskussioner både inom varje tingsrätt, att vi diskuterar vår praxis hur vi dömer, men även i olika arbetsgrupper som har domare från olika domstolar med sig. Inom hovrättsområdet så har man diskussioner på det här sättet. Sedan är ju varje domare naturligtvis oavhängig och dömer självständigt utifrån lagen. Men eftersom det finns en princip om likhet inför lagen så vill vi sträva efter att det ska bli så lika bedömningar som möjligt.

Musik

JESPER: Jag tänkte att vi skulle tala lite om rabatter, det är frågor som ofta engagerar. Om man tar en person som döms för flera brott i en och samma dom. Så, om jag förstår det rätt så blir det ändå så att man i slutändan landar på att ju fler brott en person har dömts för desto lägre blir straffet per brott om man slår ut det. Stämmer det Martin?

MARTIN: Det stämmer. Och det är det som kallas mängdrabatten i dagligt tal. Och vi har inte det systemet som man har i vissa länder att man bara lägger ihop alla straffen och så kan det bli 150 års fängelse eller något sådant. Så har vi det inte. Utan man försöker hitta något värde så att säga som sammanfattar hela den brottsligheten som är nu aktuell. Man försöker hitta något straff som är rimligt för helheten. Och då blir det i praktiken en rabatt, för man utgår från det allvarligaste brottet och sedan lägger man på en mindre och mindre del för de ytterligare brotten. Det finns lite tabeller för detta, men det är inte så hugget i sten utan där ska man försöka göra en bedömning av helheten och hur allvarlig den är. Och det kan bero på är det samma typ av brott som är upprepat, finns det ett samband, finns det en plan eller är det helt slumpmässigt att det är ett antal olika brott som inte har något samband? Sådant kan också påverka.

JESPER: Kan man för lyssnarens skull hitta på ett exempel? Vi har pratat tidigare här om just grovt... ja, vi har pratat om grovt smugglingsbrott. Om man tänker sig att det skulle kombineras med ytterligare ett antal brott som en och samma person står åtalad för. Så att man förstår, hur funkar detta när vi pratar kring mängdrabatt?

MARTIN: Ja, precis. Och har man då ett grovt smugglingsbrott, säg att det är värt sex månader. Och sedan har man ett annat brott som också är värt sex månader. Då halverar man ofta för det andra. Så att en utgångspunkt kan vara att det då blir... det blir inte sex plus sex, ett år. Utan det

blir sex plus tre, och så blir det nio månader. Har man sedan ytterligare ett brott som är värt sex månader, då blir det ytterligare lite mindre. Så man kanske kommer upp till elva månader då. Så blir det så att säga att man räknar ner mer och mer. Men det beror också lite som sagt på sambandet mellan brotten och en massa andra sådana faktorer.

JESPER: Vem är det som bestämmer att det ska vara så här, att det ska vara just mängdrabatter?

MARTIN: Det kommer från lagstiftaren från början. I brottsbalken finns den tanken inbyggd så att säga, det finns ingen särskild paragraf man kan hänvisa till tror jag. Men det finns i förarbetena och det är en ganska fast praxis hur man ska hantera detta. Så att domstolarna har också fyllt i då, Högsta domstolen framför allt. Så ska man ändra på detta, det kan man naturligtvis göra, men det är svårt för oss i domstolen att göra. Det kräver att lagstiftaren säger att nu ska det hanteras på ett annat sätt med mängdrabatterna, att de ska avskaffas eller att de skulle bli mindre eller någonting sådant.

JESPER: Vi pratar ofta ibland också om ungdomsrabatter. Margita, ungdomsrabatter, vad är det, varför finns ungdomsrabatter när vi pratar om straff?

MARGITA: Jag skulle först vilja säga att jag vänder mig lite mot ordet rabatt.

Skratt

JESPER: Ja, men visst säger man ganska ofta ungdomsrabatt?

MARGITA: Ja, men precis. Det gör man ju, det kallas så i dagligt tal. Men egentligen handlar det inte om att man ger rabatt till någon som har begått brott. Utan det handlar om att man av olika skäl reducerar ett straff. Och när vi pratar om just då ungdomsreduktionen så bygger den på att... man kan säga att den bygger på tre olika ben. Att dels så är det så att först när man är 21, 22, 23 så är hjärnan fullt utvecklad. Den bygger också på att man anser att unga personer i allmänhet drabbas hårdare av straff än vad vuxna personer gör. Och den bygger också på att vi har en större tolerans mot ungdomar, för det är ett led i ungdomens utveckling att man gör dumma saker. Och då har även här lagstiftaren bestämt att vi ska ta hänsyn till en ung brottslings ålder. Och det ska vi göra på det sättet att begår man brott när man är mellan 15 och 21 år, då ska domstolen reducera straffet. Och då reduceras straffet enligt praxis på det sättet att ju yngre du är desto större reduktion ska du göra. Och ett väldigt enkelt exempel är att är du 18 år när du begår ett brott så ska straffet reduceras till hälften, jämfört med vad du skulle ha fått om du hade begått brottet efter du hade fyllt 21 år. Och det innebär också att är du 15 år när du begår brottet så reduceras det ännu mer och kanske ända ner till en femtedel av vad en person över 21 år skulle ha fått. Och nu pratar jag straffvärde, vad är brottet värt i antalet månader.

JESPER: Men jag tänker för många utanför domstolsvärlden så tänker man brottet blir väl knappast mindre allvarligt för att det just begås av någon som är under 21 år? Eller hur ska man se på det?

MARGITA: Nej, absolut inte, utan det är ju fortfarande lika allvarligt. Men anledningen till att vi gör de här reduktionerna det är just av, vad ska man kalla det, av hänsyn då till den unge. Vi måste ha större tolerans med ungdomar just på grund av att de är... det drabbar de hårdare än om du är vuxen. Och det är anledningen till att det ser ut som det gör, och det är naturligtvis också något som kan ändras av lagstiftaren. Och det är också en debatt som förs just nu, om det är rimligt att de som är myndiga, de som är över 18 år, ska få de här reduktionerna.

JESPER: Om man skulle ta bort ungdomsrabatterna, vad skulle det få för konsekvenser? Ser du det?

MARGITA: Ja, tar man bort ungdomsreduktionen för 18- till 21-åringar, det kan man mycket väl göra. Men då måste man också göra någonting åt de principer som gäller för ungdomsreduktionen för 15- till 17-åringar. För annars så blir det väldiga tröskeeffekter. Som jag sa tidigare så är det ju på det sättet att är du 18 när du begår brottet så får du ett straff som motsvarar hälften av vad du skulle ha fått när du är vuxen. Och tar du då bort den principen att du ska ha hälften, så ska du ha fulla straffet. Och är du då precis under 18 när du begår brottet, eller du är precis över 18 när du begår brottet, så är kanske det inte riktigt rimligt att det blir den här enorma svängningen. Och då måste du göra någonting åt de principer som gäller för 15- till 17-åringar. Och det i sin tur kommer få konsekvenser och leda då till att 15- till 17-åringar också kommer att straffas hårdare.

JESPER: Som vi har varit inne på tidigare i programmet, alltså riksdagen stiftar lagarna. Vi hör emellanåt från politiskt håll att man vill skärpa straff för olika brott, för att minska brottsligheten. Det görs, som jag förstår det, också justeringar i lagen för att domstolarna oftare ska välja påföljder högre upp på straffskalan. Stämmer det Martin, den beskrivningen?

MARTIN: Ja, det tycker jag. Vi ser ett antal sådana exempel, vapenbrott inte minst. Både införts strängare grader av grovt vapenbrott och synnerligen grovt vapenbrott och straffskalorna har skärpts, minimistrafpen har blivit högre. Och det finns fler sådana förslag i den riktningen som är på gång, och... ja.

JESPER: Men hur ser ni, hur ser du på framtiden? Tror du att, går vi mot hårdare eller strängare straff generellt?

MARTIN: Inom vissa områden verkar det ju så i alla fall. Och det har väl mycket med den allvarligare brottsligheten att göra, som man kan se i... ja, i Malmö inte minst. Det ligger väl till grund för detta, och där tror jag också att man kan knyta an till det vi sa förut om behandlingstankar som man hade under stora delar av 1900-talet. Att brottslingen är en av oss, brottslingen ska återanpassas, bli en av oss och bli en samhällsnyttig medborgare. Det tänker man väl fortfarande på vissa områden, men kanske inte när det gäller de som begår allvarliga våldsbrott, sysslar med vapen, sysslar med handgranater och så vidare. Där verkar inte den tanken finnas, utan där verkar det mer vara att man tänker från lagstiftarens håll att här ska det vara strängare straff som ska vara lösningen.

JESPER: Margita, vill du tillägga någonting?

MARGITA: Nej, men det är så som Martin sa, så kan man se att lagstiftaren på ganska kort tid nu har gjort många ändringar. Det senaste... en av de senaste åtgärderna är att höja minimistrafpen för till exempel grov misshandel. Där har man från den 1 juli höjt från ett år till ett och ett halvt år, och det är ju en ganska kraftig skärpning. Det kommer i sin tur att föra med sig att även misshandlar som inte är grova kommer också att öka i straffvärde förstås, eftersom man höjer minimistrafpen för en högre grad av brott.

MARTIN: Och då blir det fler och längre fängelsestraff och mindre möjligheter att döma till skyddstillsyn till exempel som med olika typer av behandlingar.

Musik

JESPER: Vi har i detta program av Domstolspodden pratat om straff. Varför vi har straff, vilka olika typer av straff och påföljder som finns, blickat lite in i framtiden. Jag vill säga mycket stort tack Martin Sunnqvist, domare Malmö tingsrätt, för att du var med i Domstolspodden.

MARTIN: Tack så mycket!

JESPER: Jag tänkte kolla med dig, har du någon fråga, något ämne som du skulle vilja höra i Domstolspodden framöver, i kommande program?

MARTIN: Ja, en fråga som ligger mig varmt om hjärtat är de konstitutionella frågorna. Jag tänker på domarens konstitutionella roll, domaren är oavhängig och har ett ansvar för skydd för mänskliga fri- och rättigheter, yttrandefrihet och så vidare. Och det är ju aktuellt med tanke på en rätt sorglig utveckling vi ser i ett antal europeiska länder i dag. Så det tycker jag är ett intressant ämne som man skulle kunna ta upp.

JESPER: Bra och angeläget ämne. Tack för det tipset. Margita Åhsberg, domare vid Helsingborgs tingsrätt, stort tack för att du ville vara med i Domstolspodden.

MARGITA: Tack själv.

JESPER: Har du något ämne eller någon fråga som du tänker att det här skulle vara en riktig kioskvältare för Domstolspodden framöver?

Skratt

MARGITA: Kioskvältare vet jag inte. Men någonting som intresserar mig väldigt mycket, det är just barnet i rättsprocessen. Och då finns det ju olika ”barn” i rättsprocessen. Vi har våra unga brottslingar, förövare, vi har våra unga brottsoffer. Men vi har också barn som förekommer i till exempel vårdnadsmål. Och ett ämne kan ju vara barns rätt att komma till tals i domstolsprocessen.

JESPER: Och varför vill du höra om det? Vad tänker du?

MARGITA: Jag tänker inte minst på de här senaste diskussionerna kring konflikt och försoning till exempel. Hur kommer barnet till tals i de här processerna? Konflikt och försoning handlar om att domstol och familjerätt tillsammans jobbar för att det ska bli en bra lösning för barnet. Men det finns också unga brottsoffer, unga målsäganden. Hur kan de komma till tals i en brottmålsprocess? Och sedan har vi också de här frågorna som har varit diskuterade på senare tid, det är ju de frågorna om bevistalan där barn som är under 15 år misstänks ha begått något brott. Hur får de sin röst hörd? Så det finns lite olika infallsvinklar på de här frågorna.

JESPER: Stort tack för det!

Och till de av er som lyssnar på Domstolspodden så vill jag bara säga att ni får jättegärna precis som Margita och Martin gjorde nyss, komma med idéer och tankar kring både vad ni tyckte om programmet och om ni har idéer kring fler program. Ni kan antingen mejla till domstolspodden@dom.se eller skriva till oss på Twitter under [#domstolspodden](https://twitter.com/domstolspodden). Och med det sagt vill jag bara säga på återhörande och tack från Domstolspodden!

Musik